

Fermo, Trogir i Šibenik, Dubrovnik i Venecija...), isprave o uređenju crkvenog života u Dubrovniku i o pitanjima vezanima uz franjevce i dominikance.

Pri pripremi teksta razriješene su kraticice, stavljena je interpunkcija prema logičkom smislu teksta, a ortografske nedosljednosti nisu ispravljane. Velika slova su upotrijebljena za pisanje imena osoba, mjesta, mjesnih pridjeva, mjeseci i institucija. Isprave su poredane kronološkim slijedom, datirane i sastavljeni su regesti na hrvatskom jeziku. Ovo izdanje sadrži i kritički aparat.

U dodatku se nalaze kazala osoba i mjesta i stvarno kazalo, što znatno olakšava služenje knjigom. Na samom kraju knjige je popis ustanova u kojima je pronađeno objavljeno diplomatsko gradivo (ukupno 19 ustanova) i navedena su tri zbornika isprava iz kojih su neke isprave prenesene. Pripomene na hrvatskom i engleskom jeziku nalaze se na kraju knjige.

Nije ni potrebno isticati veliku vrijednost ovakvoga izdanja. Kada se ono upotpuni preostalim svescima dodatka, *Codex diplomaticus* će, nakon gotovo stoljeća sakupljanja gradiva i izlaženja, biti jedan od temelja svakog kritičkog istraživanja hrvatske srednjovjekovne povijesti.

Tomislav Čepulić

DIE PROTOKOLLE DES ÖSTERREICHISCHEN MINISTERRATES 1848-1867, Die Ministerien des Revolutionsjahres 1848 (20. März 1848 - 21. November 1848), I. Abteilung, 1 svezak, uredio i uvodnu riječ napisao Thomas Klettečka, izdavač Österreichisches Ost- und Südosteuropa-Institut, Wien 1996, LXVIII i 732 str.

Austrijski institut za istočnu i jugoistočnu Europu u suradnji s Institutom za povijest Mađarske akademije znanosti pokrenuo je 70-ih godina ediciju pod naslovom *Die Ministerratsprotokolle Österreichs und der österreichisch-ungarischen Monarchie* (Zapisnici sa sjednica Ministarskog vijeća Austrije i Austro-Ugarske Monarhije), koja se sastoji iz dvije serije. Prva serija naslovljena *Die Protokolle des österreichischen Ministerrates 1848-1867* (Zapisnici austrijskog Ministarskog vijeća 1848-1867), obuhvaća šest dijelova i uvodni svezak, a druga serija čije su izdavanje preuzeli Mađari nosi naziv *Die Protokolle des gemeinsamen Ministerates der österreichisch-ungarischen Monarchie 1867-1918* (Zapisnici zajedničkog Ministarskog vijeća Austro-Ugarske Monarhije 1867-1918). Namjera je ovoga zajedničkog austrijsko-mađarskog projekta objavljivanje zapisnika sa sjednica austrijskog, a od 1867. godine zajedničkog austro-ugarskog Ministarskog vijeća.

Do sada je u prvoj seriji uz uvodni svezak objavljeno još 16 svezaka. To su:

Einleitungsband, Ministerrat und Ministerratsprotokolle 1848-1867, Behördengeschichtliche und aktenkundige Analyse von Helmut Rumpler, Sonderdruck, Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wissenschaft und Kunst, Wien 1970 (Uvodni svezak, Ministarsko vijeće i zapisnici Ministarskog vijeća 1848-1867, Analiza povijesti institucije i diplomatska analiza Helmuta Rumplera, posebni tisak, Austrijska savezna naklada za prosvjetu, znanost i umjetnost, Beč 1970);

I. dio: *Die Ministerien des Revolutionsjahres 1848 (20. März 1848 - 21. November 1848)*, 1 svezak, Wien 1996.

II. dio: *Das Ministerium Buol-Schauenstein (11. April 1852 - 17. Mai 1859)*

1. svezak: 14. travnja 1852. - 13. ožujka 1853, Wien 1975.
2. svezak: 15. ožujka 1853. - 9. listopada 1853, Wien 1979.
3. svezak: 11. listopada 1853. - 19. prosinca 1854, Wien 1984.
4. svezak: 23. prosinca 1854. - 12. travnja 1856, Wien 1987.
5. svezak: 26. travnja 1856. - 5. veljače 1857, Wien 1993.

V. dio: *Die Ministerien Erzherzog Rainer (4. Februar 1861 - 26. Juni 1865) und Mensdorff (26. Juni 1865 - 27. Juli 1865)*

1. svezak: 7. veljače 1861. - 30. travnja 1861, Wien 1977.
2. svezak: 1. svibnja 1861. - 2. studenog 1861, Wien 1981.
3. svezak: 5. studenog 1861. - 6. svibnja 1862, Wien 1985.
4. svezak: 8. svibanog 1862. - 31. listopada 1862, Wien 1986.

5. svezak: 3. studenoga 1862. - 3. travnja 1863, Wien 1989.

6. svezak: 4. svibnja 1863. - 12. listopada 1863, Wien 1989.

7. svezak: 15. listopada 1863. - 23. svibnja 1864, Wien 1992.

8. svezak: 25. svibnja 1864. - 26. studenoga 1864, Wien 1994.

VI. dio: *Das Ministerium Belcredi (27. Juli 1865 - 7. Februar 1867)*

1. svezak: 29. srpnja 1865. - 26. ožujka 1866, Wien 1971.

2. svezak: 8. travnja 1866. - 6. veljače 1867, Wien 1973.

U pripremi su: II. dio, 1. svezak; III. dio, 6. svezak; V. dio, 9. svezak.

Skoro navršavanje 150. obljetnice revolucionarnih događaja iz 1848. godine, kao i utemeljenja Ministarskog vijeća, bili su dovoljan povod austrijskim izdavačima za priređivanje i objavljivanje zapisnika sa sjednica Vijeća iz ove godine.

Svezak pod nazivom *Die Ministerien des Revolutionsjahres 1848 (20. März 1848 - 21. November 1848)* (Ministarstva revolucionarne 1848. godine, 20. ožujka 1848. do 21. studenoga 1848), nastao je kao i 15 ranije objavljenih svezaka u suradnji s mađarskim izdavačima te arhivima u zemljama koje su nekada bile sastavni dio Habsburške Monarhije, a uz financijsku potporu raznih institucija u Austriji.

Zapisnici prvog austrijskog Ministarskog vijeća objavljeni u ovom svesku mogu poslužiti kao prvorazredan povijesni izvor za proučavanje povijesti

prvog razdoblja postojanja ove institucije 1848. godine, tj. njene djelatnosti od utemeljenja u ožujku, pa do listopadske revolucije i raspuštanja Wessenbergove vlade. U uvodu ističe Waltraud Heindl čitav niz teškoća tehničke naravi koje su pratile objavljivanje ovih zapisnika, kao npr. gubitak nekih dokumenata tijekom revolucije 1848. god., nestanak fonda sa spisima Ministarstva unutarnjih poslova uslijed požara u Palači pravde itd., pa je građa nužna za komentare djelomično prikupljana u arhivima izvan Austrije.

Svezak pod nazivom *Einleitungsband, Ministerrat und Ministerratsprotokolle 1848-1867*, objavljen 1970. godine, kao uvod austrijskoj seriji *Die Protokolle des österreichischen Ministerrates 1848-1867*, donosi povijesnu analizu nastanka i uloge Ministarskog vijeća u razdoblju od 1848. do 1867. godine Helmuta Rumplera. U svojoj analizi, podijeljenoj u četiri tematska poglavlja, Rumpler govori o metodskom pristupu zapisnicima Vijeća kao povijesnom izvoru, o povijesti institucije u navedenom razdoblju, potom o kancelariji kao prvoj instanci u kojoj su oblikovani zapisnici i na kraju o njihovoj formalnoj strukturi. Zapisnici sa sjednica Ministarskog vijeća važan su povijesni izvor za razdoblje u kojem su nastali, kao i za povijest same institucije. Stvoreno reformom Državne konferencije (*Staatskonferenz*) iz predožujskog razdoblja, a pod pritiskom revolucionarnih kretanja u ožujku 1848. godine, Ministarsko je

vijeće trebalo postati organ koji će usklađivati djelatnost različitih ministarstava. Njegovim uspostavljanjem ostvarena je ideja jedinstvene vlade (*Gesamtregierung*) koja će kao središnji odgovorni izvršni organ posredovati između vladara i pojedinog ministra. Temelj djelatnosti jedinstvene vlade predstavljale su ustavne odredbe i careva volja. Međutim, u razdoblju od 1848. do 1867. godine mijenjala se uloga austrijskoga Ministarskog vijeća, njegov političko-pravni položaj, odnos prema parlamentu (*Reichsrat*) i vladaru, pa i naziv. Vijeće je prolazilo put od odgovorne vlade tijekom revolucije 1848. preko izvršitelja odluka carskog kabineta tijekom "neoapsolutizma", što se naglasilo i promjenom njegovog naziva u Ministarska konferencija, sve do vraćanja imena i položaja Vijeća za vrijeme Rechberga 1859. godine. Sukladno daljnjim nastojanjima oko izmjene unutarnjeg uređenja države definirani su i njegova uloga i položaj do njegovog formalnog ukidanja 1867. godine, kada se formira zajedničko Austro-ugarsko vijeće.

Svezak *Die Ministerien des Revolutionsjahres 1848* donosi tekstove 127 zapisnika Ministarskog vijeća s 1080 točaka dnevnog reda, koji su poredani kronološki prema datumu održavanja sjednica, od 1. travnja do 3. listopada 1848. godine. U dodatku se nalaze još tri zapisnika sa sjednica Državne konferencije (*Staatskonferenz*) od 17. i 20. ožujka 1848. god. koji su naknad-

no uvršteni u fond arhiva Ministarskog vijeća (*Kabinettskanzlei*) i koji svjedoče o nastajanju odgovornog Ministarskog vijeća. Ovaj svezak sadrži zapisnike sljedećih ministarstava: Kolowratovo ministarstvo (20. ožujak - 18. travanj 1848), Ficquelmontovo ministarstvo (18. travanj - 7. svibanj 1848), Pillersdorfovo ministarstvo (8. svibanj - 15. svibanj 1848. i provizorno 15. svibanj - 8. srpanj 1848), Doblhoffovo ministarstvo (8. srpanj - 18. srpanj 1848) i Wessenbergovo ministarstvo (18. srpanj - 21. studeni 1848). Ispred teksta svakog objavljenog zapisnika nalaze se formalni podaci kao datum, mjesto održavanja sjednice, podatak o karakteru rukopisa (u ovom slučaju riječ je o čistopisu), potom slijedi ime osobe koja se brinula za ispravno prikazivanje događaja na sjednici, ime predsjedavajućeg, popis nazočnih ministara te imena osoba koje su potpisom potvrđivale uvid u zapisnik. U samom tekstu zapisnika ovaj potpis dolazi na kraju i datiran je obično danom ili nekoliko dana poslije održavanja sjednice. Potom dolazi popis predmeta po točkama o kojima se raspravljalo na sjednici, broj ministarskog vijeća (*Ministerratszahl*) i zatim tekst zapisnika.

U sadržajnom pogledu zapisnici donose problematiku o kojoj se raspravljalo na Ministarskom vijeću tijekom revolucionarne 1848. godine. Jedan od najvažnijih zadataka Vijeća bio je zakonsko definiranje izbornih građanskih prava - donošenje ustava,

zakona o slobodi tiska kao i saziv parlamenta. Daljnji predmet rasprava bile su prilike u drugim pokrajinama uže Austrije: ustanak za odcjepljenje u Lombardiji i Veneciji i u svezi s tim izbijanje rata sa Sardinijom, emancipatorska nastojanja Čeha, njemačko pitanje i odnos prema Frankfurtskom parlamentu, situacija u Galiciji. Osobita se pozornost poklanjala političkom razvoju u ugarskom dijelu Monarhije. U tom pogledu se raspravljalo o odnosu Ministarskog vijeća prema ugarskoj vladi, kao i razgraničenju kompetencija obje vlade, poglavito u pitanju zapovjedništva nad kraljevskom vojskom u Ugarskoj. Zapisnici su važan izvor i za hrvatsku povijest, utoliko, što iz njihovog sadržaja možemo vidjeti stajalište Ministarskog vijeća prema problemu pacifikacije Hrvatske i posredovanju nadvojvode Ivana u ugarsko-hrvatskom sporu. Na temelju zapisnika možemo pratiti daljnji tijek događaja koji dovode do zaoštavanja odnosa Ministarskog vijeća s ugarskom vladom i miješanja u unutarnje stvari Ugarske radi očuvanja jedinstva Monarhije, što dovodi do vojne intervencije kraljevske vojske u Ugarskoj i izbijanja listopadske revolucije u Beču. Na dnevnom redu sjednica vlade bile su i rasprave o socijalnim problemima i poduzimanju koraka za njihovo rješavanje, kao što je ukidanje tlake selu i izradivanje radnih programa za nezaposlene mase.

Objavljeni zapisnici u ovom svesku popraćeni su bogatim znanstveno-in-

formativnim aparatom. On se sastoji od uvoda, u kojem Thomas Kletečka objašnjava povijesni kontekst događaja koji se spominju u zapisnicima, zatim bibliografije, popisa kratica, popisa zastarjelih izraza s objašnjenjem njihovog značenja te kronološkog popisa sudionika i njihovih funkcija u Vijeću. Tekstovi zapisnika popraćeni su velikim brojem komentara za čije je pisanje, prema riječima priređivača ovog sveska, bilo potrebno uložiti veliki napor. Budući da je građa o predmetima o kojima se raspravljalo na sjednicama pohranjena u različitim fondovima i arhivima bilo je potrebno za komentiranje jednog predmeta o kojem se raspravljalo u Ministarskom vijeću pregledati više fondova u različitim arhivima. Priređivači su uglavnom koristili građu koja se nalazi u bečkim arhivima. To je građa pohranjena u Haus-, Hof- und Staatsarchiv (spisi vladine kancelarije, vladinog arhiva, potom spisi Državne konferencije i Kolowratovi spisi), spisi ministarstva vanjskih poslova za 1848. god. nalaze se pretežno u fondu *Staatskanzlei*. U Allgemeines Verwaltungsarchiv nalazi se građa ministarstva rata (*Hofkriegsrat*, *Kriegsministerium* i *Alte Feldakten*) i ministarstva trgovine. Sa spisima ministarstva unutarnjih poslova i ministarstva pravosuđa bilo je teškoća zbog požara u zgradi Palače pravde 1927. godine u kojem je većina građe uništena, kao i za ministarstvo prosvjete. Za komentiranje poslova ministarstva financija korišteni su fon-

dovi arhiva Dvorske komore (*Hofkammerarchiv*) i arhiva financija (*Finanzarchiv*). Posebnost je predstavljalo ministarstvo javnih radova koje je postojalo samo tijekom revolucije 1848. godine, pa su njegovi spisi pohranjeni u raznim arhivima. Osim ovih korištena je građa Donjoaustrijskog državnog arhiva (das Niederösterreichische Landesarchiv) u Beču te Bečki gradski i državni arhiv (das Wiener Stadt- und Landesarchiv).

Složenost problema o kojima se raspravljalo u Ministarskom vijeću i decentraliziran način odlučivanja o određenim pitanjima, zahtijevali su konzultiranje građe koja se nalazi u arhivima bivših zemalja Habsburške Monarhije. Korištena je građa iz arhiva u Budimpešti, Brnu, Krakovu, Lavovu i Pragu.

Na kraju se nalazi kronološki popis zapisnika s registima te kazalo mjesta, osoba i ostalih pojmova. Objavlivanje zapisnika Ministarskog vijeća iz 1848. godine, kao i ukazivanje na druge izvore i literaturu, omogućava široj znanstvenoj javnosti lakši uvid u njegovu djelatnost, kao i vrednovanje ovog razdoblja.

Sanja Lazanin